

*До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора політичних наук, професора,
Третяка Олексія Анатолійовича
на дисертаційне дослідження Юрьєва Антона Миколайовича
на тему «Політична структуризація українського парламенту після
виборів 2019 року», подане на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 052 – політологія, в галузі знань 05 – соціальні та
поведінкові науки.**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. В сучасних умовах зростає роль парламенту у просторі взаємодії між основними інститутами публічної влади в Україні. Визначальна роль парламенту у трикутнику «парламент – уряд – президент» обумовлена не лише парламентсько-президентською формою правління, закріпленої у Конституції України, але й доведена політичною практикою демократичних країн. При цьому, в умовах війни природно на перший план у виробленні та реалізації публічної політики в Україні вийшов інститут Президента України – Верховного головнокомандувача. Натомість, повернення суб'єктності Верховній Раді України є важливим завданням пост-воєнного розвитку України у контексті демократизації та європейської інтеграції. Особливої актуальності набуває визначення ролі парламенту як інституту політичного представництва та його функції щодо політичної структуризації суспільства.

Це дозволяє автору цілком слушно стверджувати, що «До символічної матриці політичної структуризації парламенту слід віднести не лише ідеї «народного суверенітету», «свободи», «прав людини» та «правової держави»,

«рівності» та «політичного представництва», «плюралізму», а й політичні ідеології (від лібералізму до консерватизму)». Особливої ваги проблематика політичної структуризації парламенту набуває у зв'язку із остаточним подоланням пострадянської спадщини, переходом до пропорційної виборчої системи з відкритими списками, становленням парламентсько-президентської республіки в Україні.

Це актуалізує тему дослідження та обумовлює необхідність визначення політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року.

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз дисертаційної роботи дає змогу стверджувати, що одержані результати дослідження характеризуються науковою новизною та відповідають визначеній меті і завданням дослідження. Зокрема, дисертація Юрьєва Антона Миколайовича є одним із перших в Україні комплексних досліджень, присвячених визначенню політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року. Ця наукова проблема наразі не отримала достатньої розробки у теоретичних дослідженнях.

В дисертації Юрьєва Антона Миколайовича уперше концептуалізовано процес політичної структуризації парламенту.

Автором обґрунтовано, що політична структуризація парламенту, як топосу публічної взаємодії, відбувається навколо суспільного інтересу, або сукупності групових інтересів, які представляють різні політичні фракції. У першому випадку проблематизується кожний етап визначення, узгодження, реалізації та перегляду суспільного інтересу, а у другому – існує ризик дисфункціональності парламенту.

Показано, що серед внутрішньополітичних факторів одним із головних виступає інститут виборів, саме тому етапи інституціоналізації парламентаризму в Україні визначаються відповідно до результатів виборчих кампаній (чергових та позачергових) до Верховної Ради та типу виборчої системи (мажоритарної, пропорційної, змішаної). Натомість, в Україні неодноразово відбувалось переформатування коаліції у міжвиборчий період, тому серед факторів інституціоналізації парламентаризму визначено рівень політичної активності громадян та інституцій громадянського суспільства, форму правління (президентську, парламентську, змішану), стан розвитку партійної системи

(становлення багатопартійної політичної системи), роль масмедіа та медіа-скандалів тощо.

В рамках проведеного дослідження автором уточнено розуміння ролі парламентаризму у процесі політичної структуризації суспільства. Вона полягає у тому, аби впливати на соціальні групи задля втілення ідеалів свободи, рівності, справедливості тощо. Адже парламент виконує не лише функцію репрезентації інтересів соціальних груп, а і установчу, контрольну та законодавчу функції. Реалізація функцій парламенту у сучасній демократичній політичній системі передбачає формування «порядку денного», «правил гри», структурування політичного простору. Парламент впливає на політичну структуризацію суспільства як безпосередньо (через виконання законодавчої, установчої та контрольної функцій) так і опосередковано. Інститут парламентаризму сприяє публічній демонстрації демократичних цінностей, зразків публічно прийнятної поведінки тощо. Парламентаризм покликаний презентувати у публічному просторі шаблони цивілізованої поведінки високого рівня, раціонального вибору, справедливості та демократії як основи політичної структуризації суспільства. Місія парламентаризму полягає у вираженні «волі народу» та перетворенні її у законодавчому процесі на обов'язкову для виконання.

Теоретичний і практичний інтерес являють також удосконалені автором положення щодо визначення ролі інституту Президента України у політичній структуризації парламенту після 2019 року. Президент України В. Зеленський, завдяки перемозі на президентських виборах забезпечив перемогу на виборах до Верховної Ради України партії «Слуга народу». Вперше в історії українського парламентаризму було утворено фракцію, яка нараховувала 254 депутата. Політична структуризація Верховної Ради відбувалась внаслідок парламентської виборчої кампанії, яку ініціював Президент В. Зеленський та відповідно до її результатів. Вплив інституту президентства на політичну структуризацію Верховної Ради України визначений юридичними (конституційними) положеннями. Відзначено необхідність окремого закону щодо регулювання діяльності офісу президента.

Представлені результати дисертаційного дослідження «Політична структуризація українського парламенту після виборів 2019 року»

характеризуються достовірністю та обґрунтованістю. Достовірність досягнутих результатів підтверджується використанням значної кількості наукових джерел (список використаних джерел нараховує найменування).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Мета дисертації полягала у тому, аби на основі комплексного політологічного аналізу дослідити політичну структуру українського парламенту після виборів 2019 року.

Абсолютна більшість сформульованих висновків та наукових результатів дисертації Юрьєва Антона Миколайовича є обґрунтованими, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання.

Основні положення дисертації були опрацьовані із залученням значного масиву спеціальної наукової літератури авторства вітчизняних та зарубіжних учених, представників різних парадигм політичних досліджень (передусім – неоінституціональної та комунікативної).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Зміст дисертаційної роботи свідчить про те, що його автор, Юрьєв Антон Миколайович, ґрунтовно опрацював значний обсяг наукових джерел. Логічність і послідовність виконаного дослідження забезпечувалися чітко визначеними об'єктом та предметом дослідження, його метою та завданнями. Назва дослідження повною мірою відповідає обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам.

Методологічну основу представлено дослідження складає сукупність методів, які застосовуються в сучасній політичній науці. З урахуванням особливостей мети, завдань, об'єкта, предмета дисертаційного дослідження, для більш повного розкриття змісту його теми автором використовувалися відповідні як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання: методи аналізу та синтезу, компаративний, структурно-функціональний метод, системний метод тощо. Основою дисертаційного дослідження виступають комунікативна та неоінституціональна парадигми.

Оцінка змісту дисертації. Представлене дисертаційне дослідження представляє собою самостійне завершене наукове дослідження вкрай актуальної

теми як для наукової спільноти, так і для фахівців-практиків. Отримані результати дослідження обґрунтовані послідовним вивченням різних аспектів процесу політичної структуризації парламенту після виборів 2019 року. Структура дисертації є цілком логічною.

У першому розділі автор визначає теоретико-методологічні основи дослідження політичної структуризації парламенту, визначає основні теоретичні підходи до визначення політичної структуризації, обґрунтовує напрямки концептуалізації політичної структуризації парламенту у науковому дискурсі, досліджує процес політичної структуризації з точки зору топологічного підходу.

У другому розділі дисертантом представлено розгорнуту характеристику інституціоналізації парламентаризму та чинників політичної структуризації парламенту в Україні, визначено роль парламентаризму у процесі політичної структуризації суспільства, досліджено процес інституціоналізації парламентаризму в Україні та визначено зовнішні чинники політичної структуризації парламенту в Україні.

У третьому розділі виокремлено та охарактеризовано інституційні та комунікативні чинники політичної структуризації українського парламенту після 2019 року, розглянуто трансформації комунікативного простору на початку XXI століття як чинник політичної структуризації парламенту, визначено президентську та парламентську виборчі кампанії 2019 року як чинники політичної структуризації парламенту, досліджено роль інституту Президента України у політичній структуризації парламенту після 2019 року.

У висновках дисертаційного дослідження містяться результати, отримані автором за підсумками проведеної ним наукової роботи. Досягнуті у роботі висновки представляються в достатній мірі аргументованими та такими, що відповідають положенням наукової новизни. Відтак, аналіз змісту дисертації надає усі підстави стверджувати, що сформульовані автором елементи наукової новизни, отримані за результатами даного дослідження, є доведеними та такими, що мають теоретичне та практичне значення.

Практичне значення дослідження. Наукові результати дисертаційного дослідження Юрєв Антон Миколайович мають теоретико-прикладний характер та можуть бути використані представниками інститутів публічної влади та

масмедіа, політичними акторами, політичними партіями та представниками громадянського суспільства у процесі політичної структуризації. Також результати дисертаційного дослідження можуть бути застосовані у публічній політиці щодо вдосконалення процесу політичної структуризації українського парламенту та рад інших рівнів, демократизації політичної структуризації парламенту шляхом впровадження пропорційної виборчої системи, подолання негативних явищ (російського чинника та впливу інших країн пострадянського табору), суттєвого обмеження олігархізації та неформальних чинників, урахування трансформацій комунікативного простору у процесі політичної структуризації українського суспільства та парламенту.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення дисертації і результати дослідження викладено у наукових статтях, які опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також доповідей на наукових конференціях (міжнародних, всеукраїнських).

Отже, одержані дисертантом результати оприлюднені у достатній кількості публікацій у фахових виданнях з політичних наук та збірниках тез доповідей учасників конференцій.

Дискусійні зауваження та запитання до дисертанта. Водночас з позитивною оцінкою роботи вважаю доцільним виділити окремі дискусійні питання, зауваження та побажання:

1. У цілому, дисертаційне дослідження є добре структурованими, теоретична та емпірична частини роботи збалансовані, що уможливорює авторський порівняльний аналіз різних практик та моделей політичної структуризації парламенту в Україні. Але, на наш погляд, аналіз практичних кейсів впливу різних чинників на процес політичної структуризації парламенту в Україні є недостатньо розгорнутим. Автор приділяє цьому питанню увагу у третьому розділі, але бажано було би навести більше конкретних прикладів та дослідити випадки, які б характеризували політичну структуризацію в Україні.
2. У підрозділі 1.1. представлено концептуалізації процесу політичної структуризації з точки зору теорії соціальної та політичної топології. Цілком погоджуюсь із автором, що теорія політичної топології є релевантною для дослідження процесів політичної структуризації українського суспільства та

Верховної Ради України. Натомість, надалі автор звертається до інших теорій – від теорії комунікації до неоінституціоналізму. Через намагання поєднати різні підходи у межах дослідження політичної структуризації методологічна база стає певною мірою еkleктичною. Вважаю, що автору було необхідно зосередитись на теорії політичної топології у роботі та за його допомогою визначити чинники політичної структуризації українського парламенту після виборів 2019 року.

3. У підрозділі 1.2. автором визначено індоктринацію як складову інтердисциплінарного підходу до дослідження політичної структуризації. Погоджуюсь із автором, що індоктринація є важливим процесом, який впливає на політичну структуризацію українського суспільства. Натомість, у подальшому автором не розкривається ані сутність індоктринації, ані її роль у процесі політичної структуризації Верховної ради України після виборів 2019 року. На мою думку, бажано було б ще й детально розкрити, як саме автор розуміє «індоктринацію» та її роль у процесі політичної структуризації?
4. У третьому розділі наголошується на тому, що трансформації комунікативного простору на початку XXI століття є одним із чинників політичної структуризації парламенту. Автором зазначено, що після виборів 2019 року Верховна Рада України перетворилась на комунікативну периферію, яка залежить від президентської влади. Потребує авторських пояснень поняття «комунікативної периферії» у контексті трансформацій комунікативного простору, а також визначення ролі «центру» та «напівпериферії» комунікацій у процесі політичної структуризації парламенту.

Побажання та дискусійні питання не є принциповими і жодним чином не зменшують позитивної оцінки роботи, її наукової цінності, актуальності та практичного значення.

Загальний висновок. Загальний аналіз роботи підтверджує самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність та науковий рівень, теоретичне і практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, зазначені в роботі, достатньо повно викладено в опублікованих здобувачем наукових працях. Вважаю, що дисертація на тему: «Політична структуризація українського парламенту після виборів 2019 року» за обсягом проведених досліджень та за науковою новизною і практичним значенням повною мірою

відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня досліджень, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а Юр'єв Антон Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук,

професор,

завідувач кафедри

політології, соціології та філософії

Державного некомерційного

підприємства

«Національний університет

«Київський авіаційний інститут»

Олексій ТРЕТЯК

